

Zestawy narzędzi wspierające Europejskie Standardy – produkty Fazy II projektu EDPQS (2013-2015)

Angelina Brotherhood, Jeff Lee

Centre for Public Health, Liverpool John Moores University, UK

Wstęp

I Faza projektu Europejskich Standardów w Profilaktyce Uzależnień od Narkotyków (EDPQS) trwała od 2008 do 2010 roku. Uczestniczyło w niej 12 instytucji partnerskich z dziewięciu krajów. Partnerzy reprezentowali środowiska akademickie, podmioty odpowiedzialne za kreowanie polityki narkotykowej (np. krajowe instytucje odpowiedzialne za przeciwdziałanie narkomanii) oraz placówki z obszaru praktyki (np. lokalne ośrodki zdrowia). Celem projektu było opracowanie zestawu europejskich standardów jakości w profilaktyce uzależnień od narkotyków. Powstałe standardy zostały wydane w formie Podręcznika (Brotherhood & Sumnall 2011) oraz Krótkiego Przewodnika (Brotherhood & Sumnall 2013) przez Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA). Publikacje te przetłumaczono na ponad 10 języków, w tym polski (Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii 2011; Brotherhood i wsp. 2015). Projekt następczy – Faza II EDPQS był realizowany w latach 2013-2015 i objął swoim zasięgiem 15 instytucji partnerskich z 11 krajów. Celem tego przedsięwzięcia było opracowanie materiałów, które stanowiłyby wsparcie dla stosowania i wdrażania Europejskich Standardów w praktyce. Oba projekty były współfinansowane ze środków Unii Europejskiej.

W ramach opracowywania materiałów dodatkowych w Fazie II podjęto szereg działań, w tym: sześć studiów przypadku, oceniających działania profilaktyczne, i realizatorów, wykorzystujących w swojej pracy Europejskie Standardy; przegląd 30 istniejących publikacji wspierających specjalistów z zakresu promocji zdrowia; ankietę internetową z udziałem 505 respondentów; grupy dyskusyjne z udziałem 151 uczestników jak również pilotażowe szkolenia w sześciu krajach UE z udziałem 99 uczestników reprezentujących różne grupy zawodowe (w tym z Polski).

Podjęte działania zaowocowały opracowaniem czterech zestawów narzędzi, które stanowią główny produkt Fazy II projektu EDPQS:

- Zestaw narzędzi 1 – pomoc dla decydentów (np. sponsorzy, zleceniodawcy) w zakresie wyboru jakościowych inicjatyw z obszaru profilaktyki uzależnień od narkotyków;
- Zestaw narzędzi 2 – pomoc dla kierowników programów, twórców programów oraz innych praktyków w zakresie przeglądu i planowania działań profilaktycznych;
- Zestaw narzędzi 3 – pomoc dla szkoleniowców w prowadzeniu szkoleń z zakresu standardów jakości w profilaktyce uzależnień od narkotyków; oraz
- Zestaw narzędzi 4 – pomoc dla koordynatorów i promotorów w zakresie opracowywania, adaptowania i rozpowszechniania standardów jakości na poziomie strategicznym.

Każdy zestaw narzędzi składa się z części informacyjnej i praktycznej (np. listy kontrolne). Wszystkie zestawy narzędzi dostępne są na stronie internetowej projektu: www.prevention-standards.eu.

Poniżej znajdują się podsumowania treści i praktycznych celów poszczególnych zestawów narzędzi.

Cztery Zestawy narzędzi EDPQS

Zestaw narzędzi EDPQS 1: Finansowanie i Podejmowanie decyzji – Wybór jakościowych inicjatyw profilaktycznych pod kątem finansowania i wsparcia

Ten Zestaw narzędzi (Felvinczi i wsp. 2015) przeznaczony jest dla decydentów (w tym twórców strategii, menedżerów strategii, realizatorów strategii, zlecniodawców i sponsorów) poruszających się w obszarze profilaktyki uzależnień od narkotyków na szczeblu administracji rządowej, wojewódzkiej, powiatowej czy gminnej.

Zestaw ma na celu usprawnić proces decyzyjny poprzez dostarczenie odpowiedzi na następujące kwestie:

- Czym jest jakość w profilaktyce uzależnień od narkotyków?
- Dlaczego jakość ma znaczenie?
- W jaki sposób osiągać jakość w programach profilaktyki uzależnień od narkotyków?

Celem zestawu jest pomoc decydentom, w tym twórcom strategii, sponsorom i zlecniodawcom, w zapewnianiu jakości profilaktyki uzależnień od narkotyków w zakresie prowadzonych działań, wniosków o dofinansowanie lub innych form inwestycji. Szczególną uwagę poświęcono zagadnieniom, takim jak ocena potrzeb, ewaluacja i etyczny wymiar procesu decyzyjnego.

Zestaw narzędzi składa się z czterech działów:

- Wprowadzenie
- Przewodnik Strategiczny – Część 1: Wyzwania w zakresie wyboru jakościowych inicjatyw profilaktycznych
- Przewodnik Strategiczny – Część 2: Kwestie kluczowe w promocji wysokojakościowej profilaktyki uzależnień od narkotyków
- Lista kontrolna – Kryteria Oceny Jakości

Przewodnik Strategiczny skupia się na następujących tezach kluczowych:

- Nieskuteczne programy i modele nie zasługują na finansowanie, nawet jeśli cieszą się popularnością;
- Lepiej finansować mniej programów wysokiej jakości, ale opartych na realistycznym budżecie, aniżeli dużą liczbę programów o niejasnej strukturze, które pomimo niskich nakładów mogą nie generować żadnych korzyści lub wręcz niepożądane skutki;
- Należy tworzyć przejrzyste mechanizmy selekcji i finansowania, które stymulują jakość, w tym ocenę potrzeb i ewaluację.

Lista kontrolna – Kryteria Oceny Jakości ma pomagać decydentom w przeglądzie i wyborze działań profilaktycznych w usystematyzowany sposób. Można ją wykorzystywać w codziennej praktyce do oceny wniosków projektowych w procesie podejmowania decyzji finansowych, jak również w trakcie kontynuacji wspieranych już działań. Użytkownicy Zestawu zachęceni są do adaptowania tego narzędzia na potrzeby lokalne.

Podsumowując, Zestaw narzędzi 1 będzie szczególnie przydatny osobom, które:

- Zajmują się kluczowymi kwestiami z zakresu wspierania jakości w profilaktyce uzależnień od narkotyków z perspektywy decydentów;
- Oceniają czy składane wnioski o dofinansowanie lub inne formy wsparcia charakteryzują się wysoką jakością;
- Dokonują przeglądów finansowanych już inicjatyw czy programów z zamiarem zadbania o ich jakość.

Zestaw narzędzi EDPQS 2: Samodzielna ocena i Autorefleksja – Przegląd i podnoszenie jakości działań profilaktycznych

Niniejszy Zestaw (Vimercati i wsp. 2015) jest kierowany do każdego, kto pracuje w obszarze profilaktyki uzależnień od narkotyków, w szczególności do osób odpowiedzialnych za planowanie lub wdrażanie działań, programów bądź innych inicjatyw w przedmiotowym zakresie. Zestaw przyda się praktykom, twórcom programów, kierownikom programów i koordynatorom działań profilaktycznych.

Zestaw narzędzi EDPQS 2 dostępny jest w formie aplikacji internetowej (dla osób, które preferują pracować na narzędziach elektronicznych), jak również w formacie PDF (dla tych, którzy wolą papier i długopis). Aplikacja internetowa znajduje się pod adresem: <http://self-assessment.prevention-standards.eu>. Wersja PDF zawiera następujące dokumenty:

- Wprowadzenie i Omówienie
- Lista kontrolna – Ocena Jakości
- Formularz – Synteza Jakości
- Ankieta – Wsparcie Działań Doskonalących

Celem prezentowanego zestawu jest wspieranie samodzielnego uczenia się, autorefleksji i samodoskonalenia. Zestaw ma na celu podnoszenie świadomości potrzeby istnienia wysokojakościowej profilaktyki uzależnień od narkotyków, a także odpowiada na zasadnicze pytania, takie jak:

- Czym jest jakość w profilaktyce uzależnień od narkotyków?
- Jakie standardy jakości należy stosować wobec działań z zakresu profilaktyki uzależnień od narkotyków?
- Jak mogę skorzystać z narzędzi oceny jakości w mojej pracy?
- Jak mogę lepiej zrozumieć i podnieść jakość realizowanych działań profilaktycznych?

Zestaw ma pomóc w podnoszeniu jakości działań profilaktycznych, jak również wypełnieniu luki między nauką i praktyką. Zestaw może w szczególności stanowić wsparcie fazy planowania lub wdrażania działań profilaktycznych oferując praktyczne narzędzia, które mogą pomóc zapewnić wysoką jakość tychże działań. Zawarte w zestawie narzędzia mogą być wykorzystywane samodzielnie, w pracy grupowej lub na poziomie całej organizacji.

W celu zoptymalizowania korzyści płynących ze stosowania zestawu zalecamy podejście etapowe do oceny i podnoszenia jakości działań z obszaru profilaktyki uzależnień od narkotyków:

- Dokonanie szybkiej samooceny na podstawie Listy kontrolnej – Ocena Jakości (ok. 1 godzina);

- Wypełnienie i przegląd Formularza – Synteza Jakości celem identyfikacji obszarów krytycznych (ok. 30 minut);
- Zastosowanie Ankiety – Wsparcie Działań Doskonalących w celu dogłębnej analizy krytycznych obszarów oraz identyfikacji sposobów podniesienia jakości działań profilaktycznych (ok. 1 godzina na obszar);

Europejskie Standardy oferują również wspólny model komunikacji między różnymi osobami zajmującymi się profilaktyką, jak również wsparcie rozwoju zawodowego, jak i całej organizacji. Celem nadrzędnym projektu EDPQS jest pomoc w stworzeniu kultury zawodowej w obszarze profilaktyki, która sprzyja wysokojakościowym działaniom.

Podsumowując, Zestaw narzędzi 2 jest kierowany w szczególności do specjalistów, którzy chcą:

- Dowiedzieć się w jakim stopniu ich praca spełnia Europejskie standardy jakości w profilaktyce uzależnień od narkotyków;
- Opracować nowe działania profilaktyczne zorientowane na jakość;
- Podnieść jakość planowanych, bądź już realizowanych, działań.

Zestaw narzędzi EDPQS 3: Doskonalenie zawodowe - Prowadzenie szkoleń wspierających korzystanie i wdrażanie standardów jakości

Niniejszy zestaw narzędzi kierowany jest do osób, które pragną prowadzić szkolenia poświęcone jakości w profilaktyce uzależnień od narkotyków, w szczególności pracowników samorządów lub wyspecjalizowanych firm szkoleniowych (np. realizatorów szkoleń dla praktyków), praktyków, którzy również prowadzą szkolenia, pracowników organizacji pozarządowych, wykładowców uniwersyteckich czy też szkoleniowców z zakresu edukacji zdrowotnej, którzy pracują z innymi specjalistami (np. nauczycielami) w obszarze promocji skutecznej profilaktyki.

Zestaw pozwala szkoleniowcom bazować na dostępnej wiedzy i materiałach, związanych ze szkoleniami na temat EDPQS, zamiast opracowywać nowe materiały od zera. Zestaw powstał w oparciu o kilkuletnie doświadczenie, związane z organizacją seminariów poświęconych EDPQS, jak również kompleksowy wkład szeregu interesariuszy. Przed opublikowaniem Zestaw został sprawdzony w praktyce.

Zestaw składa się z różnych Rozdziałów (wykłady i sesje interaktywne), które można łączyć w moduły o różnej długości (półdniowe, całodniowe, dwudniowe) i dopasowywać do profilu uczestników (np. praktycy, twórcy strategii, studenci).

Potencjalni realizatorzy szkolenia na temat EDPQS mogą korzystać z następujących materiałów:

- Przewodnik Trenera – podstawowe narzędzie w tym zestawie, zawierające opisy wszystkich aktywności ("Rozdziały") sugerowanych do realizacji w trakcie szkolenia na temat EDPQS, jak również praktyczne rady;
- Prezentacje w Power Poincie – zestaw slajdów do wszystkich Rozdziałów w Przewodniku Trenera opatrzonych szczegółowymi komentarzami;
- Handouty dla uczestników – komplet handoutów dla uczestników;
- Ankieta przed i poseminaryjna – do wypełnienia przez uczestników jako wsparcie planowania i ewaluacji szkolenia;

- Ankieta trenera – do wypełnienia przez trenerów tuż po zakończeniu szkolenia jako forma analizy tego, co wypadło dobrze oraz zastanowienia się nad rozwiązaniami alternatywnymi w przyszłości;

W ramach tego Zestawu można prowadzić szkolenie poświęcone wyłącznie standardom jakości w profilaktyce uzależnień od narkotyków. Jednakże, zaleca się, aby potencjalni trenerzy przed szkoleniem skontaktowali się z Partnerstwem dla Standardów w Profilaktyce celem uzyskania dodatkowych informacji.

Podsumowując, Zestaw narzędzi 3 będzie szczególnie przydatny specjalistom, którzy pragną:

- Pokazać innym w jaki sposób korzystać ze standardów jakości w trakcie planowania i przeglądów działań profilaktycznych;
- Opracować interaktywne i aktywizujące formy szkoleń, poświęconych standardom jakości;
- Skorzystać z gotowych materiałów, w tym prezentacji, handoutów i ankiet ewaluacyjnych;

Zestaw narzędzi EDPQS 4: Adaptacja i Rozpowszechnianie – promowanie standardów jakości w różnych obszarach

Ten Zestaw kierowany jest do osób, które chciałyby podnosić jakość działań profilaktycznych poprzez promowanie stosowania standardów jakości na poziomie strategicznym we własnym kraju (lub regionie, okręgu administracyjnym) lub we własnym otoczeniu zawodowym (np. konkretne miejsce). Celem Zestawu jest pomoc w promowaniu standardów, w szczególności EDPQS, w profilaktyce uzależnień od narkotyków. Zestaw zawiera praktyczne doświadczenia twórców strategii, praktyków i badaczy, którzy stosowali i adaptowali EDPQS z zamiarem podnoszenia jakości profilaktyki uzależnień od narkotyków we własnym kraju lub otoczeniu zawodowym.

Tworzenie, tłumaczenie, adaptowanie i/lub strategiczne rozpowszechnianie wymaga starannego planowania. Zestaw ma w szczególności pomóc w poniższych kwestiach:

- Planowanie adaptacji/rozpowszechniania (w tym tłumaczenie) EDPQS w sposób metodyczny od początku do końca;
- Podejmowanie świadomych decyzji w miejsce przeciągających się dyskusji na temat tego, co robić;
- Prawidłowe szacowanie wymaganych zasobów (czas, pieniądze, ludzie);
- Przewidywanie i wcześniejsze eliminowanie potencjalnych trudności;
- Pozyskiwanie środków finansowych na tłumaczenie, adaptację i/lub rozpowszechnianie EDPQS;

Zestaw składa się z następujących dokumentów:

- Lista kontrolna – Tłumaczenie i adaptacja EDPQS;
- Wprowadzenie i Główne zadania;
- Krok 1: Decyzja co robić;
- Krok 2: Identyfikacja czynników utrudniających i ułatwiających;
- Krok 3: Dokonanie adaptacji;
- Krok 4: Promocja standardów jakości;
- Przykładowe projekty;

Oparcie procesu adaptacji na czterech krokach pozwala na usystematyzowane i łatwe podejście do tłumaczenia, adaptowania i rozpowszechniania EDPQS.

Oficjalne tłumaczenia i adaptacje EDPQS, jak również formalne działania rozpowszechniające, muszą być realizowane według zaleceń opisanych w niniejszym Zestawie narzędzi. Ponadto, działania 'inspirowane' EDPQS (np. standardy jakości opracowane dla innych obszarów) mogą czerpać z treści Zestawu, choć niekoniecznie muszą podlegać wszystkim zaleceniom. Zestaw został opracowany do wykorzystania wspólnie z EDPQS, jednakże wiele zaleceń odnosi się również do adaptacji i rozpowszechniania innych standardów jakości.

Podsumowując, Zestaw narzędzi 4 będzie szczególnie przydatny specjalistom, którzy pragną:

- Zdobyć wiedzę na temat skutecznych metod i sposobów promocji stosowania standardów jakości;
- Tłumaczyć i/lub adaptować EDPQS i materiały dodatkowe;
- Opracować nowe (lub zrewidować istniejące) standardy jakości (w tym kryteria finansowania) w oparciu o EDPQS;

Podsumowanie

Cztery Zestawy narzędzi EDPQS zostały opracowane w odpowiedzi na różne potrzeby i do różnych celów zawodowych. Mogą z nich korzystać różne grupy docelowe. Zestawy 1 i 2 kierowane są do twórców strategii, zleceniodawców i praktyków na co dzień zajmujących się profilaktyką uzależnień od narkotyków, natomiast Zestawy 3 i 4 zostało opracowane z myślą o koordynatorach i promotorach działań profilaktycznych, planujących rozpowszechnianie standardów jakości oraz wsparcie innych osób dążących do osiągnięcia jakości w profilaktyce uzależnień od narkotyków.

Wszystkie materiały powstały w oparciu o konsultacje z ogromną liczbą interesariuszy, w związku z czym mamy nadzieję, że grupy docelowe uznają je za przydatne w swojej pracy. Należy jednak pamiętać, że Europejskie Standardy Jakości w Profilaktyce Uzależnień od Narkotyków (EDPQS) staną się wartością dodaną w przedmiotowym obszarze tylko wtedy, gdy będą faktycznie stosowane przez osoby zajmujące się tą dziedziną.

Bibliografia:

Brotherhood A & Sumnall HR (2011) European drug prevention quality standards: a manual for prevention professionals. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Manual 7. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available from: <http://prevention-standards.eu/manual/>

Brotherhood A, Sumnall HR (2013) European drug prevention quality standards: a quick guide. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Ad hoc publications. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available from: <http://prevention-standards.eu/quick-guide/>

Brotherhood A, Sumnall HR & Malczewski A (2015) Europejskie standardy jakości w profilaktyce uzależnień od narkotyków – krótki przewodnik. Warsaw: Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej. Available from: <http://prevention-standards.eu/quick-guide/>

Brotherhood A, Sumnall HR & the European Prevention Standards Partnership (2015) EDPQS Toolkit 4: Promoting quality standards in different contexts ("Adaptation and Dissemination Toolkit"). Liverpool: Centre for Public Health. Available from: <http://prevention-standards.eu/toolkit-4/>

Donini R, Zunino A, Balugani R, Panza M, Romani F, Brotherhood A & the European Prevention Standards Partnership (2015) EDPQS Toolkit 3: Delivering training to support the use and implementation of quality standards ("Training Toolkit"). Liverpool: Centre for Public Health. Available from: <http://prevention-standards.eu/toolkit-3/>

Felvinczi K, Sebestyén E, Mutatayi C, Malczewski A & the European Prevention Standards Partnership (2015) EDPQS Toolkit 1: Selecting quality drug prevention initiatives for funding and support ("Funding and Decision-Making Toolkit"). Liverpool: Centre for Public Health. Available from: <http://prevention-standards.eu/toolkit-1/>

Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii (2011) Europejskie standardy jakości w profilaktyce uzależnień od narkotyków. Warsaw: Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii. Available from: <http://prevention-standards.eu/manual/>

Vimercati N, Celata C, Olivadoti S, Bafi I, Lehner R, Schmidbauer R & the European Prevention Standards Partnership (2015) EDPQS Toolkit 2: Reviewing and improving the quality of prevention work ("Self-Assessment and Reflection Toolkit"). Liverpool: Centre for Public Health. Available from: <http://prevention-standards.eu/toolkit-2/>